

ver: „Christelijke Wereldbeschouwing“, pag. 50 v.v. J. H. Kok, Kampen. 1929.

\*) Dr Th. Elsenhaus „Psychologie und Logik“, pag. 16. W. de Gruyter & Co., Berlin-Leipzig. 1925. „De ziel is slechts een vorm of een product van het lichaam“.

\*) Zie voor het Materialisme en de critiek daarover o.a. Dr H. Bavinck „Gereformeerde Dogmatiek“, II, 432 v.v. J. H. Bos, Kampen. 1918. Dr H. Bavinck „Christelijke Wereldbeschouwing“, pag. 38, 91. J. H. Kok, Kampen. 1929. Dr H. Bavinck „Wijshoudwijze der Openbaring“, pag. 73 v.v. J. H. Kok, Kampen. 1908. Dr A. Kuiper Jr „Van de Kennisse Gods“, pag. 79 v.v. W. Kirchner, Amsterdam. 1907.

\*) Dr Th. Elsenhaus „Psychologie und Logik“, pag. 16. W. de Gruyter & Co., Berlin-Leipzig. 1925. „Het lichaam is slechts een vorm of een product van één of meer „ziel-lijke“ wezens“.

\*) Dr Ph. C. van der Vliet „Bereiding van de jeugd door Kerk en Vereenigingen“ in „De Dordtsche Bondsdag 1931“, pag. 56.

\*) Idem, pag. 56 en 57.

\*) Dr A. Kuiper „Der jongelingen sieraad is hun kracht“, pag. 9 v.v. J. H. Kok, Kampen. 1913.

## UIT DE SCHRIFT

### Verwondering.

En zie, een Moorman, een kamerling.

Hand. 8:27.

God doet wonderlijke dingen. Op eenmaal wordt de Jeruzalemsche Diaken en Evangelist uit Samaria weggeroepen, waar de honderden tot het geloof zijn gekomen, naar den eenzamen weg, die van Jeruzalem afdaalt naar Gaza.

Niemand, die hem daar ontmoet, want niemand bijna reist meer dien ouden verlaten en misschien ongemakkelijken weg; veel liever den nieuweren en meer bereidsden weg.

En op dien ouden, ongemakkelijken, eenzamen weg moet Filippus nu gaan, op bevel van den Geest des Heeren.

Zal niet het hart van den Evangelist vol zijn geweest van gespannen verwachting van wat hem op dien weg ontmoeten zou? Er zou iets komen, dat stond vast. Niet voor niets werd hij juist langs dien weg gezonden. Wie weet, wat er zich aan hem voor zal doen?

En zie — een Moorman, een kamerling!

Daar klinkt in dit woord van Lucas heilige verwondering; de weerklink van de verwondering van Filippus, als hij daar in de verte een stofwolk ontdekt, een gezelschap; een aanzienlijk heer met zijn stoet van begeleiders op weg naar zijn vaderland.

Verwondering eerst over de indrukwekkende pracht van den stoet, maar later, als Filippus nader kennis maakt met den voormanen vreemdeling, verwondering over het wonder van Gods weg, wanneer hij verneemt, dat die vreemdeling een Moorman is.

Dus, om dien heiden moest nu Filippus den arbeid afbreken in Samaria. Dien zoon van Cham, den gevloekte.

En meer: dieman is, naar hij Filippus heeft medegedeeld, een kamerling; een eunuch, een gesneden. Ja, wel een hooggeplaatst man, maar toch: een gesneden. Een door de Joden verachte. Iemand, zóó diep veracht, dat hij zelfs in de vergadering der gemeente niet mocht komen.

En zie, een Moorman! Een eunuch!

Dat is het nu. Daarvoor dus nu moest die lange reis worden gemaakt en daarvoor moest de gezegende arbeid in Samaria worden afgebroken. Om dien heiden, dien verachte; om dien Moorschen eunuch!

Moorman, heiden, zoon van Cham, eunuch — diep veracht, ja, maar edele, want hij wordt kind van God, erfgenaam der heerlijkheid.

Zal misschien in de ziel van Filippus iets hebben gebubeld van wat die Psalm zegt:

Wie is aan onzen God gelijk,  
Die armen opricht uit het slijk?

En zie, een Moorman, een kamerling!

Dat enkele regeltje spreekt nog tot ons van Gods wegen.

Zóó doet de God der genade het nog. Hij roept de Zijnen uit de duisternis tot het licht. En als ge ze nagaat; als ge vraagt, wie het zijn, dan ontdekt ge soms dat wonderlijke: en zie, een Moorman, een kamerling.

Dat wil zeggen, in onze taal overgezet:

daar komt dan een verachte, een vergetene; een verzonkene. Iemand, wien door zoo velen het Koninkrijk Gods was ontzegd, zoo ver immers was die arme reeds weggedwaald; zóó ver stond hij van het Koninkrijk Gods. Maar als het Gods tijd is, dan komt hij tot den Heere; dan strekt een verlorenen zijn handen uit naar God.

En dan wordt het wonder herhaald van dien weg naar Gaza: een Moorman, een kamerling.

Hoeft ge het soms gezien, lezer?

Van nabij? Of misschien nog dichter bij?

Dan wordt dat ene regeltje uit de heilige historie, en uit een eigen leven, aanleiding tot verwondering, en wordt eeuwig een hymne der aanbidding over de genade-wegen Gods.

En de Engelen Gods zingen bij den wagen van dien zoon van Cham hun jubel: ere zij God.

C. B.

## LITERATUUR EN KUNST

### Voor hen, wiën een examen wacht.

Het is weer de tijd der examens.

De Middelbare Scholen en Kweekscholen zijn aan hun eindexamens toe, de Hoofdschool-examens komen in zicht, de Staatsexamens staan te beginnen.

Een van de vele vakken, die bij het mondeling gedeelte van deze examens aan de orde komen, is de literatuurgeschiedenis. In verschillende graad, al naar den aard van het bepaalde examen, vormt de literatuurgeschiedenis een onderdeel van het te verwerken programma. En dan is het onderzoek van de kandidaten gelukkig! niet een vangen van rijen jaartallen en een visschen naar feitenkennis, maar, naar meer en meer gevolgd en hartelijk toe te juichen gewoonte, een vragen naar hun lectuur en een peilen, in hoeverre het gelezene begrepen is, en als literatuurschepping op zichzelf, en als uiting van schrijvers-tijd en schrijvers-persoonlijkheid.

Op dit mondeling onderzoek hebben de kandidaten zich voor te bereiden. En daartoe hebben ze hulpmiddelen nodig: studiën, essays, over boeken en schrijvers, opstellen, die een bepaalde literatuur-figuur of literatuur-periode behandelen van uit cultureel en ideologisch oogpunt. 't Is juist de winst van de nieuwe examen-opvatting, dat ze verplicht tot deze ontwikkelende en verrijkende voorstudie, die kennis bijbrengt, maar vooral ook inzicht, andere, maar veel betere onderrichting, dan paraat feitenmateriaal geven kan. Maar dan moeten de examinandi óók die hulpmiddelen kennen, ze moeten weten, dat die er zijn en welke er zijn. En als er aan de bestaande nieuwe worden toegevoegd, moet daarop de aandacht gevestigd worden.

Enkele van deze in-kort verschenen uitgaven wil ik in dit artikel aanwijzen, in de hoop, dat dit artikel den een of anderen kandidaat een voor hem gewenscht opstel op het spoor brengt. Trouwens, ook voor de in-literatuur-belangstellenden, voor hen, die niet met het oog op een examen, maar uit liefhebberij de literatuur bestudeeren, kan zoo'n artikel óók zijn nut hebben.

Allereerst noem ik dan:

#### Letterkundige Studiën door J. Koopmans.<sup>1)</sup>

Studiën, naar de ondertitel zegt „over de Negentiende Eeuw“. Dat is al dadelijk een heel belangrijke kant van dit boek: het brengt studiën over de 19e eeuw, over welke naar verhouding, weinig modern-georiënteerd materiaal te vinden is. De Beweging van Tachtig, die met name tegen de 19e eeuwse literatuur felle en voortdurende actie voerde, heeft de belangstelling voor wat deze periode heeft voortgebracht niet slechts weggenomen, maar heeft bovendien de voorstelling doen ontstaan, dat er weinig of niets van betekenis in deze eeuw is geproduceerd. En de heftige charges der jongste tijdschriften doen de, intusschen ietwat geluwde, antipathie in nieuwe hevigheid opblaazen.

Daarom is het belangrijk een bundel studiën over de 19e eeuwse literatuur te zien verschijnen, en dan van de hand van een zoo gezaghebbend man als wijlen de heer Koopmans was. Zulk een boek is op zichzelf al een winst, wijl het is „een daad van eenvoudige rechtvaardiging“. En voor de studeerenden, die toch ook van de 19e eeuw het hunne moeten weten, is het een prachtig fonds, juist omdat het op de bovengenoemde methode is ingesteld. In deze opstellen van den heer Koopmans worden eenige van de 19e eeuwse auteurs behandeld aan de hand van een of meer van hun typeerende geschriften. Een roman, een boek wordt besproken, maar dat als neerslag van schrijversdenkbeelden, als representant van denken en weten van den tijd. En zoo wordt een tijdsbeeld gegeven, breed en tegelijk diep, kennis aanbrenghend, maar eveneens inzicht — precies wat den examinandus noodig en den belangstellende nuttig is.

Wij vinden dan in dezen bundel als eerste bijdrage een opstel over Adriaan Loosjes' roman „Maurits Lijnslager“, even verder in het boek vervolgd met een studie over zijn „Hillegonda Buisman“. Inderdaad belangrijke stof en van te meer nuttig effect in zijn behandeling, omdat die relief brengt in de ontwikkelingshistorie der 19e eeuw. Loosjes immers is een verbindende figuur, die relatie heeft enerzijds met de laat-18e eeuwse stroomingen (zijn „Historie van Meijfrouw Susanna Bronckhorst“ is onmiddellijk verwant aan Wolff-Dekens Historie van „Meijfrouw Sara Burgerhart“), aan den anderen kant met de historische romankunst, die in het midden der eeuw hoogtij viert, gaat „Maurits Lijnslager“, het door Koopmans besproken boek, is genoemd „de eerste proeve van den historischen roman“ (Te Winkel). En in zijn bedoelen, waarvan ook de roman „Hillegonda Buisman“ getuigt, die een 17e eeuwse familiegesciedenis brengt, sluit direct aan bij Potgieters ideaal: het is volgens zijn eigen woorden: „het echte karakter van den ouden Hollander in een zoo eerbiedwaardig, in een zoo bevallig daglicht te stellen, dat het dezen of genen zou opwekken tot een edelen naajver...“

Als dus de heer Koopmans dit werk van Adriaan Loosjes behandelt en in deze bedoeling doet uitkomen, klaar en duidelijk, het stellend tegen den achtergrond van Loosjes' tijd en denken, geeft hij den studeerende uitnemende voorlichting. En dat vooral, wijl hij verbindende lijnen trekt, zoodat de gebruiker den voortgang van denkbeelden en richtingen ziet. Zeer instructief is in dit opzicht b.v. een hoofdstuk als „Van Adriaan Loosjes tot Mevrouw Bosboom-Toussaint“, onmiddellijk gevolgd door een behandeling van Mevr. Bosbooms „Het Huis Lauernesse“. Immers, dit is een volgen van de ontplooiing der historische romankunst, van haar eerste knop (Maurits Lijnslager) tot haar hoogsten bloei (Lauernesse), dat is, het beschouwen van de Nederlandsche openbaring van een internationalen en geheel in het 19e eeuwse geesteskader passenden literatuurvorm. (Het hoofdstuk over „Aernout Drost“ behoort ook tot deze stof.)

En zie hier nu het tastbare nut van dezen bundel voor de examinandi. Ze plaatsen b.v. een roman als „Het huis Lauernesse“ op hun in te leveren lectuurlijst en kunnen nu door de bestudeering van deze hoofdstukken dat boek zien in de lijst van zijn tijd, zoodat als in de eigen betekenis. En dan wordt, veel duidelijker dan ooit door het zonder-meer lezen van den roman mogelijk zou zijn, de inhoud verstaan en begrepen, dat deze nationaal-historische schepping tot het waarlijk betekenende van onze literatuur behoort. En dan wordt, dank zij de toelichting ook ten dezen eveneens verstaan, dat het is „de evangelische zin“, die aan dit werk „een eigenaardig cachet en een niet te miskennen adel gegeven heeft“.

Nog twee andere opstellen bevat de bundel: een over Adriaan van der Hoop, dichter-schrijver uit de dertiger jaren der eeuw en, blijkens de hier gegeven afbeelding, typeerend vertegenwoordiger van zijn tijd, en een over de tegenstelling tusschen Willem Kist en Bruno Daalberg (pseudoniem voor P. de Wakker de Zon) onder den titel „Van Kist tot Daalberg“. Kist's plaats is die „waar de verzwakte stromen van de Aufklärung rimpelloos vervloeden in 't dode zand van ons meest vervlakte volksleven“, Bruno Daalberg die van de zich uit die verstarring losmakende persoonlijkheid. Wel in het bijzonder mag dit hoofdstuk een bijdrage genoemd worden tot de beschrijving der 19e eeuwse cultuurhistorie. De goed-uitgewerkte antithese van gevoelens geeft een helder inzicht in de ethische en religieuze stroomingen, die het eerste deel der eeuw hebben beheerscht.

Deze aanvullingen omtrent Koopmans' boek mogen voldoende zijn, om den studeerenden de waarde ervan te doen verstaan. Wanneer ze het gebruikt hebben om van de 19e eeuwse literaire gestalte zich een indruk te vormen, kunnen ze een kruisvuur van vragen over structuur en cultuur van deze periode met glans doorstaan. Als tweede, eveneens verdienstelijk hulpmiddel noem ik:

#### Het literaire kunstwerk door W. Kramer.<sup>2)</sup>

Een boek in den stijl van het bekende „Woord-kunst“ van Poelhekke, maar breder van opzet en meer berodeneerd. Na drie algemeene oriënterende hoofdstukjes over „De kunst als levensvorm en als levenswaarde“, „Het kunstwerk en zijn Beschouwing“, „Het literaire kunstwerk en zijn elementen“ behandelt het de verschijnselen van Ritme, Maat, Rym, Plasteriek, Beeld, Vorm en inhoud, voorts de dichtvormen, de dramatische constructies en de lyrische poëzie. Men vindt hier dus definities, naamsverklaringen, techniek-uitenzetting, dingen, die de kandidaat weten moet voor het meer practisch gedeelte van zijn examen, als hem een gedicht ter behandeling wordt voorgelegd. De besprekingen zijn kort en overzichtelijk en het vele toelichtende materiaal verduidelijkt ze op een uitnemende wijze. Een breed literatuur-overzicht geeft inlichting over verder studie-materiaal, wanneer men dat noodig heeft. Wat hier geboden wordt is echter ruim voldoende ter algemeene voorbereiding. Wie dit boek kent weet te onderscheiden en te definiëren en zal op de theoretische vragen van het mondeling examen bevredigend kunnen antwoorden.

Eindelijk moge ik in dit verband nog wijzen op een uitgave van mijzelf, die, naar steeds gevolgde gewoonte in ons blad toch door mij zou moeten worden aangekondigd:

#### Tienjaren-Oogst door Dr C. Tazelaar.<sup>3)</sup>

Dit boek behandelt een aantal belangrijke romans van de laatste tien jaren, nederlandsche en groot-nederlandsche (Vlaamsche en Afrikaansche boeken dus). In de inleiding wordt de keuze gerechtsvaardigd, „Zal enige literaire uiting belangrijk zijn, dan moet ze in elk geval technisch en cul-

<sup>1)</sup> Verzameld door J. H. v. d. Bosch en Dr C. G. N. de Voors, uitgeg. door de U.M. „Holland“ te Amsterdam.

<sup>2)</sup> J. B. Wolters, Groningen, Den Haag, Batavia.

<sup>3)</sup> Uitg. Gebr. Zomer & Keuning's U.M., Wageningen.

tureel w  
aan de  
sitie, be  
zekere g  
dezen zi  
navolgen

De sto  
vooral te  
nadere a  
achter h  
werden h  
meer rel  
het een  
tentie va  
ling opst  
laatste  
niet zijn  
en princ  
op exam  
de in-lit  
— en ni  
deze laat

Achter  
Querido,  
reddering  
Top Naef  
Scharten-  
pana“; (Zeggelen,  
aan de V  
van Gene  
„Het Av  
gatschip  
sande W  
Alie van  
van Hill  
Brand“,  
Herman  
Coolen,  
„De raay  
op de D  
„De telet  
de vlass  
toor uit  
Lier“, „  
ter Brue  
schen“,  
chem van  
pie, die  
Al dez  
romanku  
wier kur  
rubriek,  
geheel te  
onze chr  
besprekin  
Ik vlei  
artikel in  
aan deze

UI  
EN.

Er zal  
het vers  
als een

Zeker,  
heel die  
berekenin  
zijn. Ma  
niet zijn  
pelijke v  
neer men  
gevend v  
onbegren  
tieke bel  
hoorde n  
maar dan  
die, onda  
bijkans t  
Gods me  
mannel

In Hee  
bijzonder  
van zijn

En wat  
fijnen ge  
scherpzin  
grote w  
levens d  
de grond  
hij ook s

Door d  
uitnemen

Zelf k  
tegenstan  
loof met  
worden v  
zijn vroe  
politieke  
lijnd en

Manne  
onzen Ge  
Wie on

Ze eeuwse  
aan bij Pot-  
gen woorden.  
Hollander in  
bevallig dag-  
men zou op-

van Adriaan  
ling doet uit-  
nd tegen den  
lenken, geeft  
rlichting. En  
en trekt, zoo-  
denkbeelden  
is in dit op-  
Adriaan Loos-  
t", onmiddel-  
in Mevr. Bos-  
ers, dit is een  
rische roman.  
Maurits Lijn-  
aernes), dat  
ndsche open-  
geheel in het  
en literatuur-  
dorst" behoort

dezen bundel  
v. een roman  
in te leveren  
bestudeering  
en in de lijst  
en beteekenis.  
oort door het  
mogelijk zou  
en, dat deze  
et waarlijk be-  
oort. En dan  
in dezen even-  
gelische zin",  
cachet en een  
ft".

it de bundel:  
ichter-schrijver  
lijken de hier  
legenwoordiger  
elling tusschen  
eudoniem voor  
itel „Van Kist  
„waar de ver-  
rimpelloos ver-  
leest vervlakte  
in de zich uit  
nlijkheid. Wel  
k een bijdrage  
der 19e eeuw-  
werkte anti-  
inzicht in de  
die het eerste

opmans' boek  
udeerenden de  
anneer ze het  
eeuwse lito-  
ormen, kunnen  
r structuur en  
is doorstaan.  
lijk hulpmiddel

kende „Woord-  
r van opzet en  
eene oriëntee-  
ist als levens-  
kunstwerk en  
kunstwerk en  
verschijnselen  
beeld, vorm en  
de dramatische  
Men vindt hier  
techniek-uiteen-  
zetten moet voor  
ijn examen, als  
wordt voorge-  
n overzichtelijk  
al verduidelijkt  
breed literatuur-  
ler studie-mate-  
reeft. Wat hier  
loonde ter alge-  
k kent weet te  
zal op de the-  
examen bevre-

l nog wijzen op  
steeds gevolgd  
mij zou moeten

belangrijke ro-  
ederlandsche en  
in Afrikaansche  
it de keuze ge-  
e uiting belang-  
technisch en cul-

g. Batavia.  
Wageningen.

tureel wat betoekenen: technisch in een voldoen  
aan de formeel eischen van taal, stijl, compo-  
sitie, bewerking; cultureel, in een spiegelen van  
zekere geesteshouding of tijdsstrooming. En in  
dezen zin belangrijk zijn, dunkt mij, al de in het  
navolgende besproken romans."

De stof werd gerangschikt rondom de Auteurs,  
vooral ten bate van studeerenden, voor wie eenige  
nadere aanwijzing omtrent de persoonlijkheid, die  
achter het werk staat, niet ondienstig is. Ook  
werden bibliographische opgaven toegevoegd, om  
meer relief te brengen in het behandelde. Noch  
het een noch het ander voert echter een pre-  
sentie van volledigheid. „Meer dan een verzame-  
ling opstellen over belangrijke romans van de  
laatste tien jaar is dit boek niet en wil het ook  
niet zijn". Gestreefd is naar een overzichtelijke  
en principiële behandeling van zulke boeken, die  
op examens doorgaans aan de orde komen en door  
de in-literatuur-belangstellenden zijn gelezen. Ook  
— en niet in de minste plaats — is dit boek voor  
deze laatste categorie van lezers bestemd.

Achtereenvolgens zijn er opstellen over: Isr.  
Querido, „Simson de Godgewijde"; Simson ont-  
redding", „Het volk Gods van Armen en Rijken";  
Top Naeff, „Letje" en „Klein Avontuur"; C. en M.  
Scharlen—Antink, „Het Leven van Francesco Cam-  
pana"; Carry van Bruggen, „Eva"; Marie van  
Zeggelen, „Bij het hart van Indië", „De Plaetse  
aan de Vecht", „Twee Amsterdamsche Joffers"; R.  
van Genderen Stort, „Kleine Inez", „Hinne Rode",  
„Het Avontuur"; Arthur van Schendel, „Het Fre-  
gatschip Johanna Maria"; A. M. de Jong, „Kruis-  
sende Wegen"; Ed. Coenraads, „Fakkeldragers";  
Alic van Wijhe Smeding, „De Zondaar", „Tijne  
van Hillette", „De ontmoetingen van Rieuwertje  
Brand", „De Domineesvrouw van Blankenheim";  
Herman de Mau, „Het Wassende Water"; Antoon  
Coolen, „Peelwerkers", „Kinderen van ons volk",  
„De rauwe Grond"; Ina Boudier-Bakker, „De klop  
op de Deur"; Stijn Streuvels, „Werkmensen",  
„De teleurgang van den Waterhoek", „Alma met  
de vlassen haren"; Felix Timmermans, „De Pas-  
toor uit den Bloeyenden Wijngaerd", „Schoon  
Lier", „Naar waar de appelsienen groeien", „Pie-  
ter Brueghel"; Maurits Sabbe, „Vlaamsche Men-  
schen"; Antoon Thiry, „Pauwkes Vagevuur"; Jo-  
chem van Bruggen, „Ampie, die natuurkind", „Am-  
pie, die meissiekind".

Al deze boeken behoren tot de niet-christelijke  
romankunst. Het werk der christelijke auteurs, van  
wier kunst, getuige herhaalde artikelen in deze  
rubriek, ik zeker ook veel belangrijk acht, bleef  
geheel terzijde, omdat mij bekend is, dat een van  
onze christelijke essayisten aan de afzonderlijke  
bespreking daarvan in boekvorm bezig is.

Ik vlei mij, dat de examinand, op wie ik in dit  
artikel in het bijzonder het oog heb gehad, ook  
aan dezen bundel iets zullen hebben.

C. T.

## UIT HET POLITIEKE- EN SOCIALE LEVEN

Mr Th. Heemskerk. †

Er zal in de A.-R. partij wel niemand zijn, die  
het verscheiden van Mr Heemskerk niet gevoelt  
als een slag.

Zeker, wanneer iemands tachtigste verjaardag  
heel dicht bij is, weet men dat naar menselijke  
berekening het einde niet zoo heel ver meer kan  
zijn. Maar wanneer men Heemskerk zag, de man  
met zijn rustige bewegelijkheid, met zijn onbegrij-  
pelijke vitaliteit in stembuiging en gebaar, wan-  
neer men hem hoorde spreken, telkens weer bewijs  
gevend van zijn stalen geheugen, van zijn schier  
onbegrensd meeleven op elk terrein waar de poli-  
tiek belangstelling zich beweegt, dan zag en dan  
hoorde men in hem niet den bijkans tachtigjarige,  
maar dan moest men wel in hem zien den held,  
die, ondanks het feit dat de Burgerlijke Stand hem  
bijkans tachtig noemde, zichzelf zag als een mensch  
Gods met de roeping, de volle wapenrusting in  
mannelijke kracht te dragen.

In Heemskerks optreden was altijd iets, dat zoo  
bijzonder bekoorde door de warme spontaneïteit  
van zijn liefde voor de zaak des Heeren.

En wat had God hem begiftigd met een bijzonder  
fijnen geest! Naast een schier onvergelykelijke  
scherpzinigheid, trof in hem altijd weer de zoo  
grootte wijsheid, waardoor hij in de praktijk des  
levens de dingen wist te zien in betrekking tot  
de grondbeginselen waaruit wij leven en waardoor  
hij ook schouwen kon in de toekomst.

Door deze gave was hij een regentenfiguur bij  
uitemmendeid.

Zelf komend uit den liberalen kring, kon hij  
tegenstanders begrijpen. Maar juist omdat zijn ge-  
loof met zijn persoon volkomen harmonisch ge-  
worden was, bezat hij geen enkele verdringing tegen  
zijn vroeger milieu, en was zijn optreden tegen de  
politieke tegenstanders, ofschoon immer zeer be-  
lynd en gaaf, toch ook steeds welwillend en mild.

Mannen als Mr Heemskerk zijn een geschenk van  
onzen God.

Wie onder ons eenvoudige volk had kunnen den-

ken, dat in de dagen waarin de oudere Heemskerk,  
de vader van den thans ontslapene als liberaal  
Minister regeerde, God bezig was den zoon van  
dezen tegenstander voor te bereiden voor het groote  
werk, dat hij eens zou doen in dienst van zijn  
volk, maar dan vanuit de beginselen van diezelfde  
eenvoudigen, die voor hun school en voor hun  
levensbeschouwing bij den vader geen gehoor  
vonden?

Zoo is Heemskerk voor ons geweest, in dubbelen  
zin, een gave Gods.

Wij kunnen slechts dankbaar zijn voor wat hij  
geweest is al zullen we hem missen, heel sterk.

Zie ik het wel, dan zal, behalve in den kring  
van zijn familie, zijn heengaan het zwaarst worden  
gevoeld in den kring van de A.-R. Kamerclub en in  
den kring van de curatoren der Vrije Universiteit.

Geve onze God voor Zijn zaak mannen, die de  
ledige plaatsen weer bezetten.

Maar een Heemskerk is „eenmalig".

Des te meer reden om te danken voor wat wij  
bezaten en om te beseffen, wat wij verloren hebben.

J. W.

## VRAGEN VAN JONGEREN

### Vragen en vragen.

#### III.

Door een concreet voorbeeld willen we thans  
nog enkele punten verduidelijken.

Een vraag die dikwijls door jonge menschen  
gedaan wordt is deze: „waarom begrijpen oudere  
menschen ons altijd zoo slecht?"

We kiezen dit voorbeeld om daaraan te demon-  
streeren, welke fouten er dikwijls kleven aan de  
vragen van jonge menschen, en langs welke wegen  
de jonge menschen het antwoord moeten zoeken.

De eerste fout is deze: de jonge menschen  
stellen teveel de vragen in haar algemeenheid.  
Immers achter een vraag schuilt bij den vrager  
dikwijls een zeer speciale ervaring. Deze ervaring  
is oorzaak, dat zulk een jong mensch gaat denken;  
en nu gaat hij zijn bijzondere ervaring uitwerken in  
een algemeen zin. De eene bepaalde ervaring  
die hij had, wordt nu bij hem de grond voor een  
toch immers ongeoorloofd generaliseeren.

Een dergelijke instelling komt bij jonge menschen  
dikwijls voor, en door dit algemeen karakter van  
de vraag, worden ouderen dan dikwijls weer ge-  
prikeld wijl zij het gevoel hebben, onbillijk behan-  
deld te worden door de jonge menschen.

Nu zit er in zulk een vraag ook vaak iets on-  
billijks. Immers de jonge menschen worden door  
ouderen veelal beter begrepen dan zij vermoeden.  
En wanneer men ten onrechte is beschuldigd door  
een vraag, dan doet zulk een beschuldiging dikwijls  
nog meer pijn, dan wanneer ze in directen zin  
wordt uitgesproken.

Anderzijds is het van de oudere menschen niet  
verstandig om over den generaliseeren vorm  
van de vraag wat boos te worden, immers, het  
jongemensch heeft er eigenlijk ook wel grond voor,  
dat hij zijn vragen een ietwat algemeen vorm  
geeft. Indien hij toch zijn vraag inkleedde op een  
wijze waardoor hij zich dadelijk blootgaf, dan zou  
hij ook meteen een blik gegeven hebben in het  
diepste van zijn zieleleven. Nu zijn zijn levensver-  
ringen in den regel deze, dat in zulk doen een zeker  
gevaar ligt. Het kan toch niet ontkend worden, dat  
niet ieder onder de oudere menschen op voldoende  
teere wijze met anderer geheimenissen omgaat.  
Bovendien gebeurt het wel eens een enkele maal,  
dat het jonge mensch wat hard wordt aangevat  
zonder dat men ten volle bedenkt, of deze harde  
aankpak niet een kwaad remedie is.

Daarbij komt nog iets. Wat bij ieder mensch een  
natuurlijke neiging is, vinden we ook bij de jonge  
menschen als een vanzelf sprekende houding. Dat is  
dit, dat men moeilijk direct open en rechtuitsprekt  
over datgene, wat innerlijke zielsberoering gaf.

Uit dit alles volgt dan, dat jonge menschen, die  
met zulk een algemeene vraag komen, in den  
regel iets speciaals bedoelen, maar met dat  
speciale niet dadelijk kunnen komen en niet dade-  
lijk durven komen.

Wanneer dus een vraag komt als deze, „waarom  
begrijpen oudere menschen jonge menschen altijd  
zoo slecht?" dan hebben de ouderen, aan wie zulk  
een vraag gedaan wordt, te bedenken dat reeds uit  
den vorm van de vraag volgt, dat er in het leven  
van den vrager een stukje strijd is uitgestreden. In  
ieder geval ligt er in zulk een leven een ervaring,  
die tot de pijnlijke vraag aanleiding gaf.

En wanneer nu het jonge mensch zulk een vraag  
doet, dan doet hij die vraag toch met de bedoeling  
om geholpen te worden. Dan komt hij juist tot de  
ouderen met zulk een vraag, om er het antwoord  
te vinden.

Maar daarmee is het tegelijkertijd bewezen, dat  
de jongeren voor hun eigen bewustzijn veel min-  
der generaliseeren, dan de toevallige vorm van de  
vraag zou doen vermoeden.

Immers zij verwachten op hetzelfde oogenblik  
waarop zij de vraag doen, dat zij wel door ouderen  
begrepen zullen worden.

Eigenlijk gaan zij dus in hetzelfde oogenblik,  
waarin zij een stelling lanceeren, uit van de ge-  
dachte, dat hun stelling onjuist is.

Nu heeft het natuurlijk geen zin om, wanneer het  
jonge mensch zulk een inconsequentie begaat, dade-  
lijk daarop te attendeeren. Het is veel beter eerst  
rustig te pogen er achter te komen, wat eigenlijk  
de diepste beweegreden, de speciale oorzaak van  
deze algemeene vraag is.

Want zoolang wij niet het bijzondere van het  
geval weten, kunnen we het jonge mensch niet  
helpen.

Geestelijke „aspirine" als een middel, dat voor  
alles en nog wat goed is, bestaat nu eenmaal niet.

Indien ooit, dan is juist in geestelijk opzicht  
de individuele behandeling noodzakelijk.

Vandaar dan ook, dat het gesprek, dat een ant-  
woord bedoelt te geven op de vraag „waarom be-  
grijpen oudere menschen de jonge menschen zoo  
slecht", zich in het eene geval gansch anders zal  
ontwikkelen dan in het andere.

Maar zal nu zulk een gesprek vruchtdragend  
zijn, dan is het noodig dat het jonge mensch zich  
zelf kent; dat hij zich zelf geanalyseerd hebbe;  
niet met een analyse in den zin van „Freud", maar  
met die analyse der zelfkennis waardoor hij  
op de vraag „hoe hij tot zijn vraagstelling gekomen  
is", een antwoord kan geven.

Het jonge mensch zelf moet weten of de vraag  
opgekomen is uit zijn leven, dan wel of hij navraagt  
wat anderen hem voorvoegen.

Heel veel beantwoording van vragen van jon-  
geren is daarom zoo moeilijk, wijl de jonge men-  
schen zelf eigenlijk niet goed weten, wat zij nu te  
vragen hebben.

In dat geval is dan ook de vraag niet echt. Im-  
mers de vraag komt dan niet op uit het diepst van  
hun ziel. Zij hebben in dat geval niets, dat hen  
waarlijk beroert en dat gegroeid is uit hun inner-  
lijk zijn.

Zij hebben niets aan den Heere te vragen; hoe  
zullen zij dan wat hebben te vragen aan menschen?

Maar bij de echte vraag, die groeit uit een stuk  
levenservaring, ziet men, vóór men klaar en dui-  
delijk zijn vraag stelt, óók wat het wezenlijke  
is van den eigen strijd, ziet men ook op welke wijze  
men anderen van zijn moeilijkheden kan en moet  
vertellen.

Daarom is het karakter van de echte vraag dan  
ook steeds dit, dat het een vraag is; dat wil  
zeggen, dat zij scherp omschrijft. Onecht-  
vragen hebben dikwijls het karakter van vage be-  
weringen; echte vragen blijven vragen, maar dan  
ook scherp omschreven vragen.

En wanneer jonge menschen nu zoo voor zich  
zelf hun vraagstelling analyseeren, dan ontvangen  
zij dikwijls antwoord op hun vragen, nog voor zij  
hun vragen aan anderen hebben gesteld.

Immers achter vele van onze vragen ligt ons  
eigen gebrek, ligt onze eigen zonde. Het antwoord  
op onze vragen komt menigmaal van zelf wanneer  
we onszelf leeren kennen.

Juist dan, wanneer we ons zelf leeren kennen in  
het licht van Gods Woord.

J. W.

## UIT DE HISTORIE

### De Straatzanger.

We herinneren ons den jongen gebrekkigen man,  
wiens psalmgezang voor de woning van Gispens  
ouders zoo'n diepen indruk op zijn moeder maakte.

De levensgeschiedenis van dezen straatzanger  
heeft Gispens ons als volgt verteld.

Hij stamde af van een Zuid-Hollandsche bede-  
laarsfamilie. Zijn opvoeding was, overeenkomstig  
zijn stand, allerellendigst. Als knaap door een zware  
ziekte aangetast, verloor hij teneigvele daarvan een  
zijner lichaamsdeelen, en zoo werd hij ongeschikt om  
te werken. Gedurende die ziekte en onder een ver-  
schrikkelijk lijden, ontving hij eenige indrukken van  
God en het toekomstige oordeel. Maar na zijn  
herstel leefde hij opnieuw als zonder God in de  
wereld.

Op jeugdigen leeftijd met iemand van zijn stand  
getrouwd, zou hij nu voortaan voor eigen rekening  
het bedelvak uitoefenen. Daartoe ontving hij van  
de familie eenige „klanten". Maar zelf niet van  
aanleg en gezond verstand ontbloot, begreep hij al  
spoedig dat hij, zou hij zijn gezin onderhouden, de  
zaken moest uitbreiden. Tot dat einde wist hij  
eenig geld bijeen te krijgen, waar hij liedjes voor  
kocht: goddelooze, gemeene liedjes, om daarmee  
het boerenfolk te vermaken. En nu trok hij met  
zijn vrouw van dorp tot dorp. Doordat hij een  
mooie stem had, vond hij overal een goed onthaal.  
's Nachts sliep hij in de hooibergen, en overdag